

УДК373.013.7 : 613/614 – 053.6

Козак Наталія Григорівна

методист відділу методики виховання

Полтавського обласного інституту

післядипломної педагогічної освіти

ім. М.В. Остроградського

Козак Наталия Григорьевна

методист отдела методики воспитания

Полтавского обласного института

последипломного педагогического

образования им. М.В. Остроградского

Kozak N.

Methodologist of the education approaches

department of M.V. Ostrogradskyi

Poltava Regional Institute of Postgraduate

pedagogic Education

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО
ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО
ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ
ПРОЦЕСІ**

**РЕЗУЛЬТАТЫ ИСЛЕДОВАТЕЛЬСКО-ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ
РАБОТЫ ПО ПРОВЕРКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ МОДЕЛИ
ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕГО ВОСПИТАНИЯ ПОДРОСТКОВ ОСНОВНОЙ
ШКОЛЫ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ
EXPERIMENTAL WORK IN TESTING AND VERIFYING
ACHIEVEMENTS**

OF THE IMPLEMENTATION OF THE MODEL OF ADOLESCENTS' HEALTH EDUCATION IN BASIC SCHOOL: RESULTS

Анотація. У статті подано результати дослідно-експериментальної роботи з апробації та перевірки ефективності моделі здоров'язберігаючого виховання підлітків основної школи. Автором проаналізовано впровадження розробленого ним науково-методичного супроводу здоров'язберігаючого виховання; застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час здоров'язберігаючого виховання в основній школі; стан готовності вчителів експериментальних навчальних закладів до впровадження педагогічних умов здоров'язберігаючого виховання.

Ключові слова: здоров'язберігаюче виховання, підлітки, основна школа, учителі, педагогічні умови, модель здоров'язберігаючого виховання, анкетування.

Аннотация. В статье представлены результаты опытно-экспериментальной работы по апробации и проверке эффективности модели здоровьесберегающего воспитания подростков основной школы. Автором проанализированы внедрения разработанного им научно-методического сопровождения здоровьесберегающего воспитания; применения информационно-коммуникационных технологий при здоровьесберегающем воспитании в основной школе; состояние готовности учителей экспериментальных учебных учреждений к внедрению педагогических условий здоровьесберегающего воспитания.

Ключевые слова: здоровьесберегающее воспитание, подростки, основная школа, учитель, педагогические условия, модель здоровьесберегающего воспитания, анкетирование.

Summary: The article presents the results of the experimental work in testing and verifying achievements of the implementation of the model of adolescents' health education in basic school. The ways of implementation of the scientific and methodological set of approaches for the teaching healthy way of life for students of the basic school; implementation of ICT in the health education in the basic school; teachers of the pilot schools readiness for implementation in their practice pedagogical conditions of healthy education are described in this paper.

Key words: health education, adolescents, basic school, teachers' readiness, survey, scientific and methodological set of approaches.

Постановка проблеми.

Державним пріоритетом завжди виступає проблема здоров'я населення країни, зокрема дітей, підлітків і молоді. Їх здоров'я багато в чому залежить від ставлення особистості до нього. Найбільш сприятливим періодом для формування різних ставлень вчені вважають саме підлітковий вік. Тому в Україні, як і інших європейських країнах, спостерігається впровадження світових тенденцій щодо покращення стану здоров'я дітей через освіту. Освітній процес у загальноосвітніх навчальних закладах має потужний потенціал для формування ціннісного ставлення до здоров'я, формування культури здоров'я в учнів у процесі здоров'язберігаючого виховання і більшість педагогічних колективів націлюють свою діяльність на збереження, зміцнення та формування

здоров'я дітей, виховання у школярів ціннісного ставлення до свого власного здоров'я.

Разом із тим, вітчизняні наукові дослідження педагогів, психологів, лікарів свідчать про погіршення стану здоров'я дітей, провідною причиною чого є недотримання здорового способу життя. Це є причиною великої зацікавленості проблемою науковців, влади, громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання виховання здорового способу життя висвітлювали у своїх працях науковці: роль саморегуляції у навчально-виховному процесі М. В. Гриньова [3, с. 69–88], О. М. Ващенко [4, с. 340–341], процеси формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів досліджувала О. О. Єжова [2, с. 234–243], значення фізичної складової здоров'я учнів - В. М. Вовк [5, с. 64–81], Л. П. Іванченко [6, с. 95–99] та інші. Роль духовного здоров'я учнів основної школи висвітлила у своїх працях О. В. Отравенко [9, с. 128]. Л. М. Рондяк визначила організаційно-методичні умови превентивного виховання учнів [8, с. 169–173]. Сіліна Г. О. акцентувала увагу на педагогічних умовах формування психосоціальної компоненти здоров'я молодших школярів [7].

Постановка завдання.

Мета статті полягає в презентації результатів дослідно-експериментальної роботи з апробації та перевірки ефективності моделі здоров'язберігаючого виховання підлітків основної школи в навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу.

До проведення формувального етапу експерименту були залучені вчителі експериментальних навчальних закладів. Для їх підготовки нами були організовані науково-методичні семінари на базі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Полтавської ЗОШ №18 та Великосорочинської

ЗОШ I-III ступенів, проведений ряд групових та індивідуальних консультацій, організовано он-лайн консультування протягом навчального року. Он-лайн консультування здійснювалося на базі Полтавського інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського.

До експериментальної і контрольної груп входили учні міських (Полтавська ЗШ № 30, Полтавська ЗШ № 18, Глобинська ЗОШ I-III ст. № 5) та сільських (Великобудищанська ЗОШ I-III ст., Великосорочинська ЗОШ I-III, Решетилівська гімназія) загальноосвітніх навчальних закладів. Добір експериментальних міських та сільських загальноосвітніх навчальних закладів здійснювався на засадах добровільної участі, методичної підготовленості вчителів до здоров'язберігаючого виховання підлітків основної школи та розташування закладу (місто або село). Обов'язково дотримувалися вимоги, які забезпечували репрезентативність експериментальної групи. Загальна кількість підлітків основної школи, що брала участь у дослідно-експериментальній роботі на формувальному етапі експерименту, склала 226 осіб, серед них 115 учнів міських загальноосвітніх навчальних закладів та 111 – сільських; 105 хлопчиків та 120 дівчаток. До експериментальної групи увійшло 132 учня, а до контрольної – 94.

Нами було апробовано, а потім використано на формувальному етапі педагогічного експерименту Інтернет-анкетування для визначення рівнів сформованості культури здоров'я підлітків основної школи. На початку і наприкінці формувального етапу експерименту були зібрані емпіричні дані, які потім на узагальнюючому етапі дослідно-експериментальної роботи опрацьовувалися і порівнювалися. Внаслідок підтвердження ефективності визначених педагогічних умов здоров'язберігаючого виховання успішний досвід поширювався і впроваджувався в загальноосвітні навчальні заклади також на узагальнюючому етапі дослідно-експериментальної роботи.

Моніторинг за ходом формувального експерименту, бесіди з вчителями експериментальних закладів, їх анкетування, інтерв'ювання дають підстави стверджувати, що визначені нами педагогічні умови здоров'язберігаючого виховання загалом у повній мірі були реалізовані. Зокрема, відбувалося впровадження розробленого дисертантом науково-методичного супроводу здоров'язберігаючого виховання; застосовувалися інформаційно-комунікаційні технології під час здоров'язберігаючого виховання; підвищилася готовність учителів експериментальних закладів до впровадження педагогічних умов здоров'язберігаючого виховання. Із метою залучення учнів до здоров'язберігаючого навчання відбувалася підтримка їх творчих ініціатив, виконання учнівських проєктів тощо.

Для визначення якісних та кількісних результатів дослідно-експериментальної роботи та з метою виявлення динаміки рівнів сформованості культури здоров'я у підлітків основної школи експериментальних і контрольних груп наприкінці формувального етапу експерименту проведено підсумковий зріз.

Оцінювання рівнів сформованості культури здоров'я в учнів здійснювалась за тією ж методикою, що й на констатувальному етапі експерименту. Динаміка змін досліджувалась окремо за кожним критерієм культури здоров'я: для усіх учасників педагогічного експерименту та для міських і сільських підлітків окремо.

Збір емпіричного матеріалу у вигляді письмового опитування (анкетування) та інтернет-анкетування використовувався нами на всіх етапах дослідно-експериментальної роботи. За допомогою розроблених нами анкет з'ясовувалися думки вчителів, оцінювався їх рівень готовності до здоров'язберігаючого виховання тощо.

Для опрацювання одержаних результатів застосовували пакет програм STATISTICA 10.0, який містить методи прикладної статистики (розрахунок середнього арифметичного, середньоквадратичного

відхилення, відсотки), обчислення статистичних критеріїв Пірсона (χ^2) та Спірмена.

Аналіз одержаних експериментальних даних свідчить про якісні зміни в здоров'язберігаючому вихованні учнів основної школи, які сприяли кількісному зростанню у підвищенні рівнів сформованості культури здоров'я у підлітків 5-9 класів експериментальної групи.

Результати оцінювання рівнів сформованості підлітків основної школи експериментальної групи засвідчили зростання усіх показників культури здоров'я за критерієм "Уявлення та знання про здоров'я і здоровий спосіб життя". Так, відмічено зростання правильних відповідей, що стосуються знань про здоров'я та факторів, що впливають на нього, зросла кількість учнів, що адекватно оцінюють власне здоров'я. Результати дослідження та динаміку змін за критерієм "Уявлення та знання про здоров'я і здоровий спосіб життя" наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика результатів дослідження критерію «Уявлення та знання про здоров'я і здоровий спосіб життя» у підлітків основної школи загальноосвітніх навчальних закладів

На початку експерименту	Рівні			
	Низький	Середній	Вище середнього	високий
контрольна група, осіб	28	30	30	6
%	29,79	31,91	31,91	6,38
експериментальна група, осіб	34	40	29	3
%	32,08	37,74	27,36	2,83
Усі, осіб	62	70	59	9
%	31	35	29,5	4,5
Наприкінці експерименту	Низький	Середній	Вище середнього	високий
контрольна група, осіб	23	21	38	12
%	24,47	22,34	40,43	12,77
експериментальна група, осіб	9	44	32	21
%	8,49	41,51	30,19	19,81
Критерій Пірсона (χ^2),	$\chi^2 = 16,572$			

рівень вірогідності між КГ та ЕГ наприкінці формувального етапу експерименту	p<0,05			
Усі, осіб	32	65	70	33
%	16	32,5	35	16,5

Наприкінці формувального етапу у підлітків експериментальної групи виявлено зменшення групи осіб з низьким рівнем критерію «Уявлення та знання про здоров'я і здоровий спосіб життя» на 23,59%. Водночас, відбулося збільшення кількості підлітків із середнім рівнем критерію «Уявлення та знання про здоров'я і здоровий спосіб життя» на 3,77%, вище середнього – на 2,83%, а з високим – на 16,98%. У контрольній групі також відбулися позитивні зміни, які ми пов'язуємо із вивченням навчального курсу «Основи здоров'я» та з традиційною організацією навчально-виховного процесу, де питанням збереження і зміцнення здоров'я також приділяється певна увага.

Слід зазначити, що не дивлячись на позитивну динаміку і серед учнів контрольної групи, наприкінці формувального етапу експерименту встановлені статистично вірогідні відмінності між результатами у підлітків експериментальної та контрольної груп.

При дослідженні критерію «Вмотивованість до збереження здоров'я» також одержані позитивні зрушення у підлітків ЗНЗ. За результатами анкетування найбільші зміни відбулися за показниками «Інтерес до здоров'я» та «Мотивація на здоровий спосіб життя». За показником «Місце здоров'я в системі життєвих цінностей особистості» змін практично не виявлено, що пояснюється високим місцем цінності здоров'я ще на констатувальному етапі експерименту. Ці дані співпадають із даними наукових джерел [Єжова, Цветкова].

Слід зазначити, що статистично вірогідних відмінностей між результатами контрольної та експериментальної груп не виявлено. Це

свідчить про кращу сформованість критерію «Вмотивованість до збереження здоров'я» (за рахунок того, що цінність здоров'я входить до трійки провідних особистісних цінностей) та важкість впливу на емоційно-ціннісний компонент ціннісного ставлення до здоров'я у підлітків основної школи.

Для груп підлітків експериментальної групи з низьким та середнім рівнями критерію «Вмотивованість до збереження здоров'я» характерно зменшення чисельності на 16,04% та 8,49% відповідно. Для осіб з рівнями вище середнього та високим – збільшення: на 14,16% та 10,38% відповідно. Емпіричне значення критерію Пірсона хоча і не дозволяє стверджувати про статистично вірогідні відмінності між результатами контрольної та експериментальної груп, все ж дає підстави констатувати позитивну тенденцію змін у підлітків основної школи експериментальної групи.

Висновки. Аналіз одержаних експериментальних даних свідчить про якісні зміни в здоров'язберігаючому вихованні учнів основної школи, які сприяли кількісному зростанню у підвищенні рівнів сформованості культури здоров'я у підлітків 5-9 класів експериментальної групи. Серед підлітків контрольних груп також встановлено позитивні зрушення, хоча і не такі суттєві.

Отже, результати проведеного педагогічного експерименту доводять наші припущення щодо ефективності запропонованої моделі здоров'язберігаючого виховання для усіх підлітків основної школи, незалежно від місця проживання.

Література:

1. Закон України «Про Загальнодержавну програму "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2016 року». – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1065-17#_blank (Цитовано: 03.11.2015).

2. Єжова О. О. Педагогічний супровід процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів / О.О.Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2011. – №8. – С.234–243.
3. Гриньова М. В. Саморегуляція : навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова ; Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : АСМІ, 2008. – 268 с.
4. Ващенко О.М. Виховання у школярів здорового способу життя /О. М. Ващенко // Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання: Зб. наук. праць. – Рівне: Тетіс , 2000. – С. 340 – 341.
5. Вовк В.М. Преимущество физического воспитания индивида как единство бесконечного и конечного / В.М.Вовк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХДАДМ,(ХХПІ). –2003. –№12. –С.64–81.
6. Іванченко Л.П. Теоретичні та методичні засади формування в учнів мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – Луганськ, 2004. – №10(78). – С.95–99.
7. Сіліна Г.О. Психосоціальне здоров'я молодшого школяра та параметри його виміру / Г. О. Сіліна // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Ізмаїл, 2004. – Вип. 17. – С. 103-107.
8. Рондяк Л. Міжпредметні зв'язки як засіб превентивного виховання молодших школярів / Л. Рондяк // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. „Інноваційні технології превентивного виховання дітей та молоді: соціально-педагогічний аспект”, Чернівці, 22 – 23 верес., 2005 р. – Чернівці, 2005. – Вип. 263 : Педагогіка та психологія. – С. 169 – 173.

9. Отравенко О. В. Формування духовного здоров'я учнів основної школи у процесі фізичного виховання : Метод. рекомендації для вчителів фізичної культури, класних керівників, учнів та батьків / О. В. Отравенко. – Луганськ: СПД Резніков В. С., 2008. – 128 с.